

KAROL SANOJCA
Uniwersytet Wrocławski
ORCID [0000-0001-8630-0589](https://orcid.org/0000-0001-8630-0589)

INSTYTUCJONALNE I POZAINSTYTUCJONALNE POLA DZIAŁALNOŚCI ŚRODOWISKA DYDAKTYKÓW HISTORII W POLSCE

INSTITUTIONAL AND NON-INSTITUTIONAL AREAS OF ACTIVITY OF THE HISTORY DIDACTICS COMMUNITY IN POLAND

ABSTRAKT: Współcześnie w Polsce specjalność nauczycielska na studiach historycznych prowadzona jest w dwudziestu ośrodkach uniwersyteckich. Kadre dydaktyków historii tworzy grupa około 50 osób zawodowo uprawiająca tę subdyscyplinę historii. Obowiązująca ustawa o szkolnictwie wyższym spowodowała, że dydaktycy zostali przyporządkowani do różnych struktur organizacyjnych, co negatywnie wpływa na proces kształcenia. Dydaktycy historii realizują swoje obowiązki na uczelniach, a ponadto są aktywni na innych polach działalności naukowej, popularyzatorskiej i wychowawczej. Są zaangażowani w komisjach PAN i PAU, ministerialnych komisjach podręcznikowych, działają w ruchu regionalistycznym, uczestniczą w organizowaniu Olimpiady Historycznej. Efekty swoich działań przedstawiają podczas cyklicznych spotkań konferencyjnych, a także w publikacjach drukowanych.

SŁOWA KLUCZOWE: historia, dydaktyka historii, uniwersytety

ABSTRACT: nowadays, in Poland, twenty university centers offer a teaching specialization in history studies. History didactics staff is made up of a group of about 50 people, professionally practicing this history subdiscipline. The currently binding act on higher education has assigned these educators to very different organizational structures, which has a negative impact on the education process. Apart from responsibilities performed on universities, history educators work in other fields, carrying out scientific, popularization and educational tasks. They are active in Polish Academy of Sciences and Polish Academy of Arts and Sciences committees, ministerial textbook commissions, work in regionalism movement and help organize the History Olympiad. Effects of their activities are presented in during regular conference meetings, as well as in printed publications.

KEYWORDS: history, history didactics, universities

W ostatnich dziesięcioleciach kilkakrotnie dokonywano charakterystyki i oceny środowiska dydaktyków historii. Czynili to między innymi Jerzy Maternicki i Tadeusz Słowikowski¹. Stosunkowo niedawno na łamach kwartalnika „Klio” zaprezentowano zapis debaty o kondycji polskiej dydaktyki historii, przeprowadzonej na Uniwersytecie Wrocławskim w 2013 roku², a pięć lat później syntetyczny tekst na ten temat opublikowała Izabela Lewandowska³. Wiele z formułowanych tam wniosków i postulatów pozostaje aktualnych do dziś, jednak w ostatnich latach pojawiły się nowe problemy. Zaprezentowana w niniejszym tekście diagnoza ma charakter subiektywny i dokonana została na podstawie analizy dostępnych baz danych, stron internetowych ośrodków naukowych przygotowujących do zawodu nauczycielskiego oraz wieloletnich obserwacji poczynionych przez autora⁴. Być może stanie się asumptem do dalszych dyskusji, ale przede wszystkim powinna zaowocować podjęciem konkretnych krótko- i długoterminowych działań.

Liczba uniwersyteckich ośrodków kształcenia nauczycieli historii w Polsce jest znaczna: Białystok, Bydgoszcz, Częstochowa, Gdańsk, Katowice, Kielce, Kraków (Uniwersytet Jagielloński i Uniwersytet Pedagogiczny), Lublin (Katolicki Uniwersytet Lubelski i Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej), Łódź, Olsztyn, Opole, Poznań, Rzeszów, Szczecin, Toruń, Warszawa, Wrocław i Zielona Góra. Stanowią one poważny kapitał ludzki i badawczy. Grupę osób zajmujących się dydaktyką historii i aktywnych naukowo szacować można na około 50 osób. Zjawiskiem bardzo niepokojącym jest jednak fakt, że grono to jest dość zaawansowane wiekowo. Niekorzystnym trendem jest także odwrócona struktura zawodowa – dominują pracownicy samodzielni (profesorowie i doktorzy habilitowani), których

¹ J. Maternicki, *Problemy i perspektywy dydaktyki historii w Polsce*, „Kwartalnik Historyczny” 87, 1980, nr 3–4, s. 589–606; T. Słowikowski, *Problematyka dziejów dydaktyki historii. Stan badań i perspektywy*, „Wiadomości Historyczne” 1981, nr 5, s. 286–294; J. Maternicki, *Problemy metodologiczne badań nad dziejami edukacji historycznej*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Historia 23. Nauki Humanistyczno-Społeczne z. 198, 1989, s. 5–23; ibidem, *Polska dydaktyka historii w latach 1945–2000*, [w:] *Historia – Dydaktyka – Media. Księga pamiątkowa poświęcona prof. Januszowi Rulce w czterdziestelecie pracy naukowej*, red. B. Tarnowska, Bydgoszcz 2002, s. 99–108.

² *Deбата „Dzień dzisiejszy i perspektywy dydaktyki historii w Polsce na tle europejskim”*, „Klio” 2013, nr 3 (26), s. 209–235.

³ I. Lewandowska, *O kondycji polskiej dydaktyki historii AD 2017 – wprowadzenie do dyskusji*, [w:] *Reformowanie edukacji historycznej. Zbiór studiów*, red. J. Orzeł, S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek. Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 12, Toruń 2018, s. 170–173.

⁴ Niniejszy tekst jest zmienioną wersją artykułu: *Institutionálne platformy aktivít poľských didaktikov dejepisu*, Bratysława (w druku). Pominęta analiza naukowego dorobku środowiska dydaktycznego zostanie przedstawiona w późniejszym czasie.

jest aż ok. 65%⁵, a tylko niewielki odsetek stanowią osoby dopiero rozpoczynające swoją naukową przygodę. W ostatnich latach, zwłaszcza po wprowadzeniu w 2018 roku nowej ustawy o szkolnictwie wyższym⁶, ranga dydaktyki historii jako subdyscypliny nauk historycznych wyraźnie spadła. Związane było to z głębokimi administracyjnymi zmianami struktury poszczególnych uczelni. W ich wyniku w wielu miejscach dydaktyka historii została połączona z innymi subdyscyplinami lub nawet w ogóle zabrakło jej w strukturze organizacyjnej. Niejako symbolicznym przykładem osłabienia tej pozycji jest znaczne zróżnicowanie nazewnictwa i poziomu organizacyjnego, na którym obecna jest dydaktyka historii w strukturach uniwersyteckich. Uprawiający ją badacze zostali przyporządkowani administracyjnie w bardzo różny sposób i weszli w skład różnych zakładów, katedr, pracowni, bądź zespołów badawczych⁷. Współcześnie w sześciu ośrodkach uniwersyteckich istnieją zakłady mające w zakresie działań dydaktykę historii – w Gdańsku, Poznaniu, Rzeszowie, Warszawie, Wrocławiu i Zielonej Górze. W sześciu uczelniach istnieją katedry (w Bydgoszczy, Krakowie – UP, Opolu, Toruniu oraz Lublinie – KUL i UMCS). Również w sześciu miastach działają pracownie (w Białymstoku, Częstochowie, Kielcach, Krakowie – UJ, Łodzi i Olsztynie), a na dwóch uczelniach powołano zespoły badawcze (Katowice i Szczecin). Są też trzy uczelnie, w których w żadnej nazwie administracyjnej nie pojawia się „dydaktyka” (Częstochowa, Katowice i Szczecin). Natomiast samodzielne jednostki w postaci odrębnych Zakładów Dydaktyki Historii pozostały obecnie tylko w czterech uczelniach (Gdańsk, Poznań, Wrocław i Zielona Góra).

Problemy terminologiczne nie są jednak jedyną bolączką. Znacznie większą trudność dla środowiska stanowi konieczność funkcjonowania dydaktyki historii we wspólnych jednostkach organizacyjnych z innymi subdyscyplinami/działami historii. Powstałe w ostatnich latach nowe struktury łączą dydaktyków ze środowiskami zajmującymi się różnymi tematami badawczymi. I tak na przykład istnieją: Katedra Dydaktyki Historii i Badań Regionalistycznych; Katedra Dydaktyki, Nauk Wspomagających i Popularyzacji Historii; Katedra Edukacji Historycznej;

⁵ W tej grupie jest pięcioro tytułarnych profesorów: Bogumiła Burda, Violetta Julkowska, Jacek Piotrowski, Stanisław Roszak, Barbara Wagner (stan na 2021 rok).

⁶ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 2018, poz. 1668.

⁷ Przykładowo: **Zakład** Dydaktyki Historii i Wiedzy o Społeczeństwie (Uniwersytet Wrocławski), **Katedra** Metodologii, Dydaktyki i Historii Kultury (Uniwersytet Mikołaja Kopernika Toruń), **Pracownia** Dydaktyki i Technologii Informacyjnej (Uniwersytet Łódzki).

Katedra Historii Społecznej i Edukacji; Katedra Metodologii, Dydaktyki i Historii Kultury; Katedra Źródłoznawstwa, Archiwistyki i Dydaktyki Historii; Pracownia Badań nad Historią Mówioną i Dydaktyką Historii; Pracownia Dydaktyki i Technologii Informacyjnej; Pracownia Historii Polski i Świata po 1945 roku; Pracownia Historii Współczesnej i Dydaktyki Historii; Zakład Archiwistyki, Dydaktyki i Historii Historiografii; Zakład Edukacji i Kultury Historycznej; Zakład Historii Kultury i Edukacji Historycznej.

Połączenia takie powodują, że w jednej instytucjonalnej jednostce umieszczono odległe od dydaktyki subdyscypliny, takie jak: historia współczesna, historia Polski i świata po 1945 r., historia kultury, historia historiografii, historia społeczna, badania regionalistyczne, historia mówiona, edukacja historyczna, źródłoznawstwo, archiwistyka, technologia informacyjna, nauki pomocnicze historii, popularyzacja historii czy metodologia. Pochodną problemu łączenia różnych nauk historycznych jest fakt obsadzania kierowniczych stanowisk tych zespołów osobami, których zainteresowania badawcze pozostają niekiedy odległe od dydaktyki.

Zawodowa działalność dydaktyków historii nie ogranicza się jedynie do sfery aktywności uniwersyteckiej. Środowisko realizuje zadania naukowe, popularyzatorskie i wychowawcze m.in. poprzez udział w dwustronnych komisjach podręcznikowych pracujących pod auspicjami Ministerstwa Edukacji i Nauki. Zadaniem tych komisji jest diagnozowanie spornych kwestii z zakresu historii i geografii pojawiających się w podręcznikach szkolnych. Opinie sporządzane przez komisje są uwzględniane przez autorów przy tworzeniu nowych podręczników i przez recenzentów w procesie dopuszczania ich do użytku szkolnego. Obecnie aktywnie działają trzy: polsko-litewska, polsko-ukraińska oraz polsko-niemiecka, i we wszystkich dydaktycy historii odgrywają istotną rolę. Ogromny dorobek posiada działająca od roku 1972 polsko-niemiecka komisja podręcznikowa⁸, której współprzewodniczącą ze strony polskiej jest obecnie dydaktyk historii Violetta Julkowska⁹. Sztandarowym osiągnięciem tej komisji jest publikacja serii

⁸ *Materiały Konferencji Wspólnej Komisji Podręcznikowej PRL–RFN*, t. 1–16, Poznań 1986–1992; *Zalecenia Komisji UNESCO Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Republiki Federalnej Niemiec do spraw podręczników szkolnych w zakresie historii i geografii*, red. A. Czubiński, Z. Kulak, Poznań 1986; A. Jachna, *35-lecie wspólnej Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej. Sprawozdanie z otwarcia wystawy oraz panelu dyskusyjnego*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 54, 2009, nr 1, s. 229–232. Strona internetowa Komisji: <http://deutsch-polnische.schulbuchkommission.de/home.html> [dostęp 15.02.2022].

⁹ V. Julkowska, A. Dusiewicz, *Wspólny polsko-niemiecki podręcznik do historii: Europa. Nasza historia*, „Wiadomości Historyczne” 2022, nr 2, s. 18–21.

podręczników do historii dla szkół podstawowych (klasy 5–8) „Europa – nasza historia”¹⁰. Powstałej w 1992 roku komisji polsko-litewskiej od początku współprzewodniczy wybitny polski dydaktyk Adam Suchoński¹¹, a w komisji polsko-ukraińskiej od wielu lat działają Piotr Kroll i Karol Sanojca¹². Ta ostatnia odbyła już 22 doroczne posiedzenia (ostatnie w 2021 roku w formule online). Z satysfakcją można stwierdzić, że działalność tych wspólnych międzynarodowych zespołów w istotny sposób wpływa na podniesienie jakości produkcji podręcznikowej¹³. Równocześnie jednak niezbędne jest kontynuowanie dialogu. Liczne historyczne zaszłości ciążące na wzajemnych stosunkach powodują, że przed dwustronnymi komisjami podręcznikowymi jest jeszcze wiele problemów do rozwiązania.

Już dwie dekady działa Komisja Polskiej Akademii Umiejętności do Oceny Podręczników Szkolnych¹⁴. Wprawdzie obszar jej działalności obejmuje wszystkie przedmioty szkolne, lecz historia pojawia się podczas obrad często, a podręczniki z tego przedmiotu recenzowane są zarówno pod względem merytorycznym, jak i dydaktycznym. Oprócz członków Komisji (z dydaktyków historii pracującą w niej M. Stinia¹⁵,

¹⁰ Portal: *Europa – nasza historia*. <https://europa-nasza-historia.org> [dostęp 15.02.2022].

¹¹ MEiN. *Polsko-Litewska Dwustronna Komisja*. <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/polsko-litewska-dwustronna-komisja> [dostęp 15.02.2022].

¹² MEiN. *Polsko-Ukraińska Komisja Ekspertów*. <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/polsko-ukraińska-komisja-ekspertow> [dostęp 15.02.2022].

¹³ L. Czechowska, *Klucz do sukcesu dwustronnych komisji podręcznikowych*, „Kultura i Edukacja” 2014, nr 3 (103), s. 152–183; K. Sanojca, *Polska narracja podręcznikowa w świetle prac Polsko-Ukraińskiej Komisji Ekspertów do spraw Doskonalenia Treści Podręczników Szkolnych do Historii i Geografii. Doświadczenia z lat 2007–2010*, „Opinie Edukacyjne Polskiej Akademii Umiejętności. Prace Komisji PAU do oceny podręczników szkolnych” 9, 2011, s. 55–61; E. Tartakowski, *Dwustronne komisje podręcznikowe w Polsce: pojednanie, budowanie dobrego sąsiedztwa, promocja europejskości*, [w:] *Pamięć zbiorowa, pojednanie i stosunki międzynarodowe*, red. N. Masłowski, A. Szeptycki, Warszawa 2020, s. 117–142; K. Sanojca, *Trzy dekady doświadczeń Polsko-Ukraińskiej Komisji Ekspertów do spraw Doskonalenia Treści Podręczników Szkolnych Historii i Geografii*, „Wiadomości Historyczne” 2022, nr 2, s. 27–30.

¹⁴ Strona internetowa Komisji: <http://pau.krakow.pl/index.php/pl/struktura/wydzialy-i-komisje/komisje-miedzywydzialowe/komisja-do-oceny-podrecznikow-szkolnych> [dostęp 15.02.2022].

¹⁵ M. Stinia, *Ikonografia w podręcznikach historii „Podróże w czasie” Gdańskiego Wydawnictwa Oświatowego dla liceum ogólnokształcącego i technikum*, „Prace Komisji do Oceny Podręczników Szkolnych”, Polska Akademia Umiejętności” 4, 2006, s. 95–99; też, *Uwagi na temat ikonografii w podręcznikach dla liceum ogólnokształcącego kl. I–III wyd. Stowarzyszenia Oświatowców Polskich*, tamże s. 131–141 (wspólnie z G. Chomicz); też, *Uwagi do ikonografii w podręcznikach do nauczania historii w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym i technikum wydawnictwa Nowa Era*, tamże 6, 2008, s. 63–70; też, *Osiągnięcia krakowskiego środowiska naukowego w dziedzinie pisarstwa podręcznikowego w okresie autonomicznym*, „Opinie Edukacyjne Polskiej Akademii Umiejętności. Prace Komisji PAU do oceny podręczników szkolnych” 11, 2013, s. 37–46; też, *Podręczniki do historii powszechnej Teodora Weltera i Wilhelma Pütz w edukacji historycznej w Galicji*, tamże 14, 2016, s. 61–69.

G. Chomicki¹⁶ i K. Sanojca¹⁷) do recenzowania książek szkolnych regularnie zapraszani są również dydaktycy historii spoza jej składu¹⁸. Efekty prac ogłaszane są w roczniku „Opinie Edukacyjne Polskiej Akademii Umiejętności”¹⁹.

Dwie komisje dydaktyczne funkcjonują także w ramach Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk (PAN) oraz Polskiego Towarzystwa Historycznego (PTH). Obecna kadencja Komisji Dydaktyki Historii PAN rozpoczęła się na początku 2021 roku. Tworzy ją 10 dydaktyków – członków komisji (A. Chłosta-Sikorska, M. Kalisz-Zielińska, D. Konieczka-Śliwińska, I. Lewandowska, M. Machałek, B. Techmańska, M. Białokur, M. Fic, H. Mazur i S. Roszak) oraz grupa współpracowników. Na razie brak widocznych efektów jej działalności. Komisja Dydaktyczna PTH (Z. Kozłowska, G. Pańko) ma znacznie dłuższą historię – istnieje od 1926 roku i wielokrotnie krytycznie opiniowała zmiany organizacyjne w systemie edukacji oraz nowe podstawy programowe wszystkich etapów nauczania, jednak w czasie pandemii jej działalność wyraźnie osłabła.

Dydaktycy historii licznie angażują się w organizowanie Olimpiady Historycznej dla uczniów szkół średnich, przeprowadzając eliminacje na kolejnych etapach. Organizatorem konkursu, który od 1974 roku zyskał już znaczącą renomę, jest PTH²⁰. Wsparcia tej formie popularyzacji historii udziela Ministerstwo Edukacji i Nauki, Kancelaria Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej oraz Instytut Pamięci Narodowej. Dla młodszych adeptów historii organizowana była od 2016 roku

¹⁶ G. Chomicki, *Epoka saska w podręcznikach GWO*, „Prace Komisji do Oceny Podręczników Szkolnych” 4, 2006, s. 49–59; tenże, *Uwagi na temat podręcznika: Paweł Klint, Piotr Galik, Zrozumieć przeszłość. Dzieje nowożytne. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony, cz. 2*, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa 2014, „Opinie Edukacyjne PAU” 14, 2016, s. 159–163.

¹⁷ K. Sanojca, *Selekcja i wartościowanie treści historycznych w czterech wybranych podręcznikach licealnych*, „Prace Komisji do Oceny Podręczników Szkolnych, Polska Akademia Umiejętności” 2, 2004, s. 95–109; tenże, *Polska narracja podręcznikowa w świetle prac Polsko-Ukraińskiej Komisji Ekspertów do spraw Doskonalenia Treści Podręczników Szkolnych do Historii i Geografii. Doświadczenia z lat 2007–2010*, „Opinie Edukacyjne Polskiej Akademii Umiejętności. Prace Komisji PAU do Oceny Podręczników Szkolnych” 9, 2011, s. 55–61; tenże, *Gimnazjalne podręczniki do historii (1999–2019). Próba bilansu*, tamże 15, 2017, s. 59–72.

¹⁸ Spoza członków Komisji podczas jej obrad referaty wygłaszali m. in. dydaktycy: Michał Kosznicki, Anna Paner, Arnold Kłoczyński, Anna Gołębiowska, Marek Białokur.

¹⁹ Pierwotnie czasopismo ukazywało się pod nazwą „Prace Komisji do Oceny Podręczników Szkolnych, Polska Akademia Umiejętności”, a od 2011 roku wychodzi pod tytułem „Opinie Edukacyjne PAU”. Wieloletnim redaktorem naczelnym tego wydawnictwa był Grzegorz Chomicki. Strona internetowa czasopisma: <http://pau.krakow.pl/index.php/pl/wydawnictwo/strony-czasopism/opinie-edukacyjne-pau-prace-komisji-pau-do-oceny-podrecznikow-szkolnych> [dostęp 12.02.2022].

²⁰ *Olimpiada Historyczna 1974–2014. Historia i pamięć*, red. S. Roszak, M. Targowski, Toruń 2014.

Olimpiada Historyczna Gimnazjalistów, która po likwidacji gimnazjów od 2019 roku przekształciła się w Olimpiadę Historyczną Juniorów (w 2021 roku odbyła się jej druga edycja)²¹.

Ważnym polem działalności dydaktyków jest Centralna Komisja Egzaminacyjna oraz komisje regionalne, gdzie uczestniczą w pracach nad maturalnymi arkuszami egzaminacyjnymi. Interesującym miejscem podejmowania inicjatyw dydaktycznych są towarzystwa i stowarzyszenia regionalne. Część polskich dydaktyków angażuje się w inicjatywy o charakterze lokalnym, swoją aktywność dokumentując pracami na temat „małej ojczyzny” – między innymi Lubelszczyzny, Ziemi Łódzkiej, Ziemi Lubuskiej, Warmii i Mazur, Wielkopolski, czy Śląska. Doświadczenia te łączone są z działaniami edytorskimi o charakterze ciągłym – w postaci serii wydawniczych czy konferencji i spotkań, będących częścią długofalowych programów. Dla dydaktyków ważne miejsce prezentacji naukowych osiągnięć stanowiły „Toruńskie Spotkania Dydaktyczne” – cykl dwunastu konferencji naukowych z lat 2004–2018, organizowanych przez Stowarzyszenie Oświatowców Polskich oraz Uniwersytet Mikołaja Kopernika i wieńczonych kolejnymi wydawnictwami pod tym samym tytułem²². Podobny charakter ma inicjatywa środowiska dydaktycznego z Uniwersytetu Wrocławskiego, organizującego od 2012 roku konferencje pod wspólnym tytułem „Edukacja – Kultura

²¹ Olimpiada historyczna dla szkół podstawowych. <http://podstawowa.olimpiadahistoryczna.pl> [dostęp 12.02.2022].

²² *Tradycja i mity w edukacji historycznej w dobie reformy*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, M. Ziółkowski, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 1, Toruń 2004; *Region w edukacji historycznej. Nauka, doradztwo, praktyka*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 2, Toruń 2005; *Źródła w edukacji historycznej*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 3, Toruń 2006; *Muzea i archiwa w edukacji historycznej*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 4, Toruń 2007; *Polska – Europa – świat w szkolnych podręcznikach historii. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 5, Toruń 2008; *Miejsca pamięci w edukacji historycznej. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 6, Toruń 2009; *Obraz, dźwięk i smak w edukacji historycznej. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 7, Toruń 2010; *Parlament – konstytucja – demokracja w edukacji historycznej i obywatelskiej. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 8, Toruń 2011; *Wizualizacje historii. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 9, Toruń 2012; *Kierunki badań dydaktycznych, kierunki zmian edukacji historycznej. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Ł. Wróbel, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 10, Toruń 2013; *Tradycja i nowoczesność w edukacji historycznej. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Ł. Wróbel, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 11, Toruń 2016; *Reformowanie edukacji historycznej. Zbiór studiów*, red. J. Orzeł, S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 12, Toruń 2018.

– Społeczeństwo”²³. Odbłyło się już osiem spotkań, a w 2020 roku działania te owocowały stworzeniem pierwszego naukowego środowiskowego czasopisma – rocznika pod tym samym tytułem, prezentowanego w internecie w wolnym dostępie (redaktor naczelna Małgorzata Skotnicka-Palka)²⁴. Zamieszczane tam opracowania dotyczą między innymi struktury szkolnictwa, jego rozwoju i modyfikacji oraz stosowanych środków i metod nauczania. Wśród tematów nie brakuje uczenia przez zabawę, udziału młodzieży w kulturze, subkultur młodzieżowych i funkcjonowania instytucji kultury. Ponadto wśród tekstów znalazły się charakterystyki postaw i stanu świadomości młodzieży w różnych okresach historycznych, a także diagnozy efektywności instytucji oświatowych w Polsce. Miejscem popularyzacji historii i wymiany doświadczeń dydaktycznych oraz forum ogłaszania wyników badań naukowych jest ponadto kilka innych czasopism. Wśród najważniejszych należy wymienić: ukazujący się od 1948 roku dwumiesięcznik „Wiadomości Historyczne”²⁵, wychodzący od 1958 roku miesięcznik „Mówią Wieki”²⁶ oraz publikowany od 2001 roku kwartalnik „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym”²⁷ (choć w tym ostatnim tematyka dydaktyczna pojawia się okazjonalnie).

Równocześnie jednak, mimo sporej różnorodności podejmowanych działań, w obrazie współczesnego środowiska polskich dydaktyków historii widoczne są spore niedostatki. Zbyt rzadko prowadzone są badania z zakresu teorii dydaktyki, dominują natomiast przedsięwzięcia o charakterze praktycznym, nakierowane na wsparcie metodyczne studentów specjalności nauczycielskiej oraz czynnych już zawodowo nauczycieli. Widoczna jest też pewna dezintegracja środowiska,

²³ *Edukacja 2010*, red. G. Pańko, M. Skotnicka, B. Techmańska, Opole–Wrocław–Lubin 2011; *Kultura 2010*, red. B. Techmańska, M. Zawadka, Opole–Wrocław–Lubin 2011; *Społeczeństwo 2010*, red. B. Techmańska, M. Zawadka, Opole–Wrocław–Lubin 2011; *Edukacja 2011*, red. G. Pańko, B. Techmańska, M. Skotnicka-Palka, Wrocław 2013; *Kultura 2011*, red. G. Pańko, M. Skotnicka-Palka, B. Techmańska, Wrocław 2014; *Nauka 2011*, red. G. Pańko, M. Skotnicka-Palka, B. Techmańska, Wrocław 2014; *Społeczeństwo 2011*, red. G. Pańko, M. Skotnicka-Palka, B. Techmańska, Wrocław 2014; *Nauczanie przez zabawę*, red. G. Pańko, M. Skotnicka-Palka, B. Techmańska, Wrocław 2015; *Człowiek i praca*, red. G. Pańko, K. Ruhland, Wrocław 2016; *Młodzież w perspektywie edukacyjnej, społecznej, kulturowej*, red. G. Pańko, M. Skotnicka-Palka, B. Techmańska, Wrocław–Kraków 2017; *Człowiek w świecie bez wolności*, red. M. Skotnicka-Palka, B. Techmańska, Wrocław 2018; *(Nie)zależne państwo, społeczeństwo. (Nie)zależna kultura i edukacja*, red. B. Techmańska, M. Skotnicka-Palka, Kraków 2019.

²⁴ Czasopismo dostępne na stronie repozytorium Uniwersytetu Wrocławskiego: <https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/publication/137634> [dostęp 12.02.2021].

²⁵ Informacja o czasopiśmie: „Wiadomości Historyczne z Wiedzą o Społeczeństwie” <https://www.aspress.com.pl/historia> [dostęp 12.02.2021].

²⁶ Strona czasopisma „Mówią Wieki” <https://www.mowiawieki.pl> [dostęp 12.02.2021].

²⁷ Strona czasopisma „Klio” https://klio.umk.pl/pages/main_page [dostęp 12.02.2021].

dostrzegalna na kilku płaszczyznach. W aspekcie strukturalnym widać osłabienie autonomii tej subdyscypliny naukowej, choć wydawałoby się, że jej miejsce wśród nauk historycznych jest już wystarczająco okrzeple. Wyraża się to choćby w zmianach dokonywanych w kształcie instytutów historycznych i tworzeniu jednostek, w których dydaktyka historii stanowi tylko wycinek badań; czasem traktowana jest jako zbędny balast, a niekiedy nawet całkiem znika z uniwersyteckiej struktury. W aspekcie organizacyjnym brakuje tworzenia i funkcjonowania większych zespołów bazujących na współpracy. Powoduje to, że w aspekcie naukowym dominują działania rozproszone, a realizowane projekty rzadko wykraczają poza ramy własnej uczelni. Znaczącym elementem wpływającym na poziom uniwersyteckiej dydaktyki historii jest fakt posiadania przez parających się nią badaczy drugiej specjalności naukowej. Dlatego spora część powstających w tym środowisku publikacji wykracza poza problematykę szeroko rozumianych dziejów edukacji, a wielokrotnie dotyczy zagadnień niemających nic wspólnego z dydaktyką. Podobne spostrzeżenie dotyczy periodyków – czasopisma takie jak „Wiadomości Historyczne” czy „Klio” do promowania dydaktyki historii są wykorzystywane w tym celu w niewystarczającym stopniu, także w mediach społecznościowych ta subdyscyplina obecna jest w skromnym zakresie. Instytucje naukowe i oświatowe, w których kręgu zainteresowania znajduje się dydaktyka historii, często funkcjonują w zamkniętych kręgach, nie wymieniając się informacjami²⁸ i tylko w niewielkim stopniu ze sobą współpracując (mam tu na myśli PTH, PAN, PAU, międzynarodowe Komisje Podręcznikowe, uczelnie, Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli i inne²⁹). I – *last but not least* – widoczne jest wyraźne starzenie się środowiska i zbyt wątle zasilanie go młodą kadrą.

Poczynania naukowe dydaktyków mają najczęściej indywidualny charakter. Niezbyt liczne próby działania zespołowego ograniczone są z reguły do jednej uczelni. Ubogo prezentują się inicjatywy międzyuczelniane³⁰. Wydaje się, że „życie konferencyjne” środowiska uległo w ostatnich latach pewnemu osłabieniu – spadła

²⁸ Pewną próbą zmiany tego mankamentu była próba stworzenia wewnątrzśrodowiskowego newslettera „Dydaktycznego Biuletynu Informacyjnego”, którego pierwsze dwa numery ukazały się w 2021 roku i zostały rozesłane do zainteresowanych osób (lista mailingowa „Biuletynu” jest otwarta).

²⁹ Na przykład dobrze funkcjonująca od kilku lat inicjatywa Dydaktycznych Seminariów Doktoranckich Historii prawdopodobnie nie dociera do wszystkich potencjalnie zainteresowanych – zwłaszcza młodszych pracowników nauki i magistrantów.

³⁰ Tylko tytułem przykładu można tu wymienić wspólną opolsko-wrocławską ankietę przeprowadzoną wśród studentów, której wyniki opublikowane zostały na łamach „Wiadomości Historycznych” (M. Białokur, M. Skotnicka-Palka), lub wspólne teksty toruńsko-krakowskie H. Mazura i A. Rosy.

częstotliwość organizowanych wcześniej regularnie Toruńskich Spotkań Dydaktycznych, zainicjowana seria Śląskich Spotkań Dydaktycznych po dwóch edycjach nie przetrwała próby czasu. W poszczególnych ośrodkach uniwersyteckich organizowane są też pojedyncze wydarzenia konferencyjne³¹. Regularnie odbywają się tylko spotkania naukowe we Wrocławiu – wspomniany już cykl „Edukacja – Kultura – Społeczeństwo”.

Mimo sporego potencjału ludzkiego i naukowego środowiska dydaktyków historii w Polsce w ostatnich latach zauważalne jest więc strukturalne osłabienie pozycji i miejsca dydaktyki historii. Dlatego konieczne wydaje się podjęcie działań zmierzających do zdiagnozowania głównych potrzeb, poprawy kanałów komunikacyjnych, promowania własnej subdyscypliny i zintensyfikowania wymiany międzynarodowej, ale przede wszystkim zwiększenia wymiaru aktywności badawczych o charakterze praktycznym (ankiet, badań terenowych itp.). Wszystkie te kroki powinny służyć zwiększeniu roli środowiska i jego wpływu na dokonywane współcześnie zmiany w sferze edukacyjnej.

BIBLIOGRAFIA

Opracowania

- Chomicki G., *Epoka saska w podręcznikach GWO*, „Prace Komisji do Oceny Podręczników Szkolnych” 4, 2006, s. 49–59.
- Chomicki G., *Uwagi na temat podręcznika: Paweł Klint, Piotr Galik, Zrozumieć przeszłość. Dzieje nowożytne. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony, cz. 2, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa 2014*, „Opinie Edukacyjne PAU” 14, 2016, s. 159–163.
- Chomicki G., Stinia M., *Uwagi na temat ikonografii w podręcznikach dla liceum ogólnokształcącego kl. I–III wyd. Stowarzyszenia Oświatowców Polskich*, „Prace Komisji do Oceny Podręczników Szkolnych”, Polska Akademia Umiejętności” 4, 2006, s. 131–141.
- Czechowska L., *Klucz do sukcesu dwustronnych komisji podręcznikowych*, „Kultura i Edukacja” 2014, nr 3 (103), s. 152–183.
- Człowiek i praca*, red. G. Pańko, K. Ruhland, Wrocław 2016.
- Człowiek w świecie bez wolności*, red. M. Skotnicka-Palka, B. Techmańska, Wrocław 2018.

³¹ W ostatnich latach można tu wymienić choćby Lublin w 2016 roku, Katowice w 2019 roku czy Uniwersytet Gdański i Wrocławski w 2021 roku.

- Debata „Dzień dzisiejszy i perspektywy dydaktyki historii w Polsce na tle europejskim”*, „Klio” 2013, nr 3 (26), s. 209–235.
- Edukacja 2010*, red. G. Pańko, M. Skotnicka, B. Techmańska, Opole–Wrocław–Lubin 2011.
- Edukacja 2011*, red. G. Pańko, B. Techmańska, M. Skotnicka-Palka, Wrocław 2013.
- Jachna, *35-lecie wspólnej Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej. Sprawozdanie z otwarcia wystawy oraz panelu dyskusyjnego*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 54, 2009, nr 1, s. 229–232.
- V. Julkowska, A. Dusiewicz, *Wspólny polsko-niemiecki podręcznik do historii: Europa. Nasza historia*, „Wiadomości Historyczne” 2022, nr 2, s. 18–21.
- Kierunki badań dydaktycznych, kierunki zmian edukacji historycznej. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Ł. Wróbel, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 10, Toruń 2013.
- Kultura 2010*, red. B. Techmańska, M. Zawadka, Opole –Wrocław–Lubin 2011.
- Kultura 2011*, red. G. Pańko, M. Skotnicka-Palka, B. Techmańska, Wrocław 2014.
- Lewandowska I., *O kondycji polskiej dydaktyki historii AD 2017 – wprowadzenie do dyskusji*, [w:] *Reformowanie edukacji historycznej. Zbiór studiów*, red. J. Orzeł, S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek. Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 12, Toruń 2018, s. 170–173.
- Materiały Konferencji Wspólnej Komisji Podręcznikowej PRL–RFN*, t. 1–16, Poznań 1986–1992.
- Maternicki J., *Polska dydaktyka historii w latach 1945–2000*, [w:] *Historia – Dydaktyka – Media. Księga pamiątkowa poświęcona prof. Januszowi Rulce w czterdziestolecie pracy naukowej*, red. B. Tarnowska, Bydgoszcz 2002, s. 99–108.
- Maternicki J., *Problemy i perspektywy dydaktyki historii w Polsce*, „Kwartalnik Historyczny” 87, 1980, nr 3–4, s. 589–606.
- J. Maternicki, *Problemy metodologiczne badań nad dziejami edukacji historycznej*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Historia 23. Nauki Humanistyczno-Społeczne z. 198, 1989, s. 5–23.
- Miejsca pamięci w edukacji historycznej. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 6, Toruń 2009.
- Młodzież w perspektywie edukacyjnej, społecznej, kulturowej*, red. G. Pańko, M. Skotnicka-Palka, B. Techmańska, Wrocław–Kraków 2017.
- Muzea i archiwa w edukacji historycznej*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 4, Toruń 2007.
- Nauczanie przez zabawę*, red. G. Pańko, M. Skotnicka-Palka, B. Techmańska, Wrocław 2015.
- Nauka*, red. G. Pańko, M. Skotnicka-Palka, B. Techmańska, Wrocław 2014.
- (Nie)zależne państwo, społeczeństwo. (Nie)zależna kultura i edukacja*, red. B. Techmańska, M. Skotnicka-Palka, Kraków 2019.
- Obraz, dźwięk i smak w edukacji historycznej. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 7, Toruń 2010.

- Olimpiada Historyczna 1974–2014. Historia i pamięć*, red. S. Roszak, M. Targowski, Toruń 2014.
- Parlament - konstytucja - demokracja w edukacji historycznej i obywatelskiej. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 8, Toruń 2011.
- Polska - Europa - świat w szkolnych podręcznikach historii. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 5, Toruń 2008.
- Region w edukacji historycznej. Nauka, doradztwo, praktyka*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 2, Toruń 2005.
- Sanojca K., *Gimnazjalne podręczniki do historii (1999–2019). Próba bilansu*, tamże 15, 2017, s. 59–72.
- Sanojca K., *Inštitucionálne platformy aktivít poľských didaktikov dejepisu*, Bratysława (w druku).
- Sanojca K., *Polska narracja podręcznikowa w świetle prac Polsko-Ukraińskiej Komisji Ekspertów do spraw Doskonalenia Treści Podręczników Szkolnych do Historii i Geografii. Doświadczenia z lat 2007–2010*, „Opinie Edukacyjne Polskiej Akademii Umiejętności. Prace Komisji PAU do Oceny Podręczników Szkolnych” 9, 2011, s. 55–61.
- Sanojca K., *Selekcja i wartościowanie treści historycznych w czterech wybranych podręcznikach licealnych*, „Prace Komisji do Oceny Podręczników Szkolnych, Polska Akademia Umiejętności” 2, 2004, s. 95–109.
- Sanojca K., *Trzy dekady doświadczeń Polsko-Ukraińskiej Komisji Ekspertów do spraw Doskonalenia Treści Podręczników Szkolnych Historii i Geografii*, „Wiadomości Historyczne” 2022, nr 2, s. 27–30.
- Společenstvo 2010*, red. B. Techmańska, M. Zawadka, Opole–Wrocław–Lubin 2011.
- Słowikowski T., *Problematyka dziejów dydaktyki historii. Stan badań i perspektywy*, „Wiadomości Historyczne” 1981, nr 5, s. 286–294.
- Společenstvo 2011*, red. G. Pańko, M. Skotnicka-Palka, B. Techmańska, Wrocław 2014.
- Stinia M., *Ikonografia w podręcznikach historii „Podróże w czasie” Gdańskiego Wydawnictwa Oświatowego dla liceum ogólnokształcącego i technikum*, „Prace Komisji do Oceny Podręczników Szkolnych”, Polska Akademia Umiejętności” 4, 2006, s. 95–99.
- Stinia M., *Osiągnięcia krakowskiego środowiska naukowego w dziedzinie pisarstwa podręcznikowego w okresie autonomicznym*, „Opinie Edukacyjne Polskiej Akademii Umiejętności. Prace Komisji PAU do oceny podręczników szkolnych” 11, 2013, s. 37–46.
- Stinia M., *Podręczniki do historii powszechnej Teodora Weltera i Wilhelma Pütza w edukacji historycznej w Galicji*, „Opinie Edukacyjne Polskiej Akademii Umiejętności. Prace Komisji PAU do oceny podręczników szkolnych” 14, 2016, s. 61–69.
- Stinia M., *Uwagi do ikonografii w podręcznikach do nauczania historii w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym i technikum wydawnictwa Nowa Era*, „Prace Komisji do Oceny Podręczników Szkolnych”, Polska Akademia Umiejętności” 6, 2008, s. 63–70.

- Tartakowski E., *Dwustronne komisje podręcznikowe w Polsce: pojednanie, budowanie dobrego sąsiedztwa, promocja europejskości*, [w:] *Pamięć zbiorowa, pojednanie i stosunki międzynarodowe*, red. N. Masłowski, A. Szeptycki, Warszawa 2020, s. 117–142.
- Tradycja i mity w edukacji historycznej w dobie reformy*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, M. Ziółkowski, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 1, Toruń 2004.
- Tradycja i nowoczesność w edukacji historycznej. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Ł. Wróbel, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 11, Toruń 2016.
- Wizualizacje historii. Zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 9, Toruń 2012.
- Zalecenia Komisji UNESCO Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Republiki Federalnej Niemiec do spraw podręczników szkolnych w zakresie historii i geografii*, red. A. Czubiński, Z. Kulak, Poznań 1986.
- Źródła w edukacji historycznej*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne 3, Toruń 2006.

Strony internetowe

- <http://deutsch-polnische.schulbuchkommission.de/home.html> [dostęp 15.02.2022].
- <http://pau.krakow.pl/index.php/pl/struktura/wydzialy-i-komisje/komisje-miedzywydzialowe/komisja-do-oceny-podrecznikow-szkolnych> [dostęp 15.02.2022].
- <http://pau.krakow.pl/index.php/pl/wydawnictwo/strony-czasopism/opinie-edukacyjne-pau-prace-komisji-pau-do-oceny-podrecznikow-szkolnych> [dostęp 12.02.2022].
- <http://podstawowa.olimpiadahistoryczna.pl> [dostęp 12.02.2022].
- <https://europa-nasza-historia.org> [dostęp 15.02.2022].
- https://klio.umk.pl/pages/main_page [dostęp 12.02.2021].
- <https://www.aspress.com.pl/historia> [dostęp 12.02.2021].
- <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/polsko-litewska-dwustronna-komisja> [dostęp 15.02.2022].
- <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/polsko-ukrainska-komisja-ekspertow> [dostęp 15.02.2022].
- <https://www.mowiawieki.pl> [dostęp 12.02.2021].
- <https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/publication/137634> [dostęp 12.02.2021].

